KAART 2.

Dispositief van de Belgische 7de Divisie – 10 mei 1940 (H. BERNARD, *Totale Oorlog en Revolutionaire Oorlog*, Atlas dl. II, schets 136).

ontsteker worden ingeschakeld, zodat men over twee opties beschikte. De pyrotechnische manier was eenvoudiger, in tegenstelling tot het gekompliceerde en delikate elektrisch stelsel. Dit werd beklemtoond door het toevallig springen van een brug te Val Benoit in september 1939, ten gevolge elektrische induktie. Wegens dit ongeluk was het elektrisch aanzettingsmaterieel verwijderd bij de geladen bruggen, die niet door de genie werden bewaakt. Dit had ook gevolgen voor het ondernemen van geïmprovizeerde akties door de desbetreffende brugdetachementen. Geweervuur in de omgeving of zelfs het springen van een nabijgelegen brug mocht niet geïnterpreteerd worden als een direkte bedreiging (64). Elke

(64) *Id.*, p. 33-34 — DE FABRIBECKERS, *op.cit.*, p. 150-152 — O. MICHIELS, *op.cit.*, p. 85-86.

brug werd bewaakt door een bunker, voorzien van een 47 mm anti-tankkanon, twee mitrailleurs en een schijnwerper. Een nadeel was wel dat deze schuilplaatsen geen enkele bescherming hadden aan de achterzijde. Hier bevond zich de ingang die bestond uit een metalen poort, slechts langs buiten af te sluiten met een hangslot. Deze deur gaf toegang tot een sas, waarin zich aan de rechterzijde het ontstekingssysteem bevond. Een tweede geblindeerde deur gaf toegang tot de eigenlijke bunker, ook voorzien van een kelder. Achter de bunker stond nog een kleine barak, fungerend als logement voor het garnizoen. Dat bestond normaal uit een sergeant, twee korporaals en negen soldaten. In de sektor van de 7de Infanteriedivisie bevonden zich in totaal 22 schuilplaatsen ([65]).

Het fort van Eben-Emael (oppervlakte 75 ha) bevond zich op de plaats waar het kanaal de Maasvlakte verlaat om ten westen van de grens de uitsprong van Maastricht te volgen. De plaatskeuze werd bepaald door de diepe uitsnijding van het kanaal doorheen de St. Pietersberg. Aldus werd het fort langs de noordoostzijde beschermd door het kanaal. Verder was langs de noordwestzijde een kunstmatige watergracht aangelegd, waarbij het terrein ervoor nog onder water kon worden gezet. Tenslotte bevond zich aan de zuidzijde een anti-tankgracht. Het fort was een versterkte artilleriestelling die zowel de bruggen te Maastricht, Visé, als op het Albertkanaal onder vuur kon houden. De bezetting van het fort bedroeg organiek 1200 man. Vooreerst bestond dit uit twee groepen van 500 artilleristen, die elkaar aflosten. De rustperiode werd doorgebracht in het kantonnement van Wonk, zeven kilometer zuidwaarts. Daarnaast was een groep van 200 man technisch personeel voorzien, die werden ingekwartierd bij burgers in Eben-Emael, of logeerden in de barakken aan de ingang van het fort. De bewapening bestond uit twee batterijen. Batterij 1 omvatte de artilleriekoepels en kazematten bovenop het fort, met twee kanonnen van 120 mm (17,5 km draagwijdte) en 16 kanonnen van 75 mm (11 km). Batterij 2 bevatte de verdedigingsbunkers, uitgerust met o.a. 12 anti-tankkanonnen van 60 mm (3 km); verder ook mitrailleurs, schijnwerpers e.d. De kommandoverhoudingen waren evenwel ingewikkeld. De kommandant van het fort kon wel vuuropdrachten geven, maar de doelen werden aangeduid door de veldkommandanten ([66]).

---

(65) CHAMPAGNE, *op.cit.*, bijlage 40 — NUSSBAUM (kapitein), e.a. , *La 7 (BE) DI au canal Albert et la chute du fort d'Eben-Emael*, Studie Krijgsschool (nu KHID), 1956-1957, p. 17-18, 21-24, bijlage 13 — Y. GAHIDE, *11 mai 1940. L'attaque Aérienne des Ponts du Canal Albert*, s.l., 1980, p. 39.

(66) O. MICHIELS, *op.cit.*, p. 86-88 — Voor een beschrijving van het fort : R. VLIEGEN, *Fort Eben-Emael*, 1988, p. 19-27, 41 — *Ceux du fort d'Eben-Emael*, Luik, 1978, p. 9-11, 23-25.

b. Duitse intenties.

Begin 1940 stond het vast dat Duitsland in het westen tot het offensief zou overgaan. Overeenkomstig de Poolse veldtocht plande een van de Duitse hoofdkwartieren, het *Oberkommando des Heeres* (OKH), eerst een heruitgave van het von Schlieffenplan, daterend van 1908. Dit voorzag de noodzaak van een grote en snelle beweging doorheen België en Nederland. De oversteek van de Maas, in de Luikse omgeving was onvermijdelijk. Na het incident te Maasmechelen, januari 1940, veranderden de Duitsers het opgestelde koncept. Hitler en het OKH kozen voor het von Mansteinplan, waarin twee afzonderlijke operaties werden voorgesteld die tegelijk zouden plaatsvinden. Enerzijds zou een schijnbaar geweldige aanval in Nederland en België de geallieerde troepen naar het noorden lokken. Met deze spektakulaire aktie werd het von Schlieffenplan aangewend als een afleidingsmanoeuvre, waardoor Hitler het aanvallen van het fort van Eben-Emael en de bruggen over het Albertkanaal behield. Daarnaast zou echter een snelle aanval met de hoofdmacht door de Ardennen, over Sedan en Amiens de geallieerde strijdkrachten van Frankrijk afsnijden. De bedoeling was zoveel mogelijk van deze troepen in te sluiten en uit te schakelen ([67]).

Desondanks zagen de Duitsers in dat het kanaal een niet te onderschatten hindernis was. Vanaf de aanleg waren de Duitsers biezonder geïnteresseerd in het Albertkanaal, voornamelijk in de militaire uitbouw en in de door deze stelling beheerste streek. In legerkringen ging men er van uit dat Duitse militairen werden uitgestuurd om als arbeider te participeren aan de graaf- en versterkingswerken van het kanaal en aan de bouw van het fort van Eben-Emael. Begin 1930 raakte bekend dat enkele firma's met Duitse achtergronden betrokken waren bij de aanleg van het Albertkanaal : De firma *A. Monnoyer* was verantwoordelijk voor de brug van Vroenhoven, terwijl de *Entreprises Réunies*, met *Hochtief A.G.* uit Essen en *Dyckerhoff und Widman* uit Wiesbaden, instond voor de sektie Haccourt-Briegden. Dit gegeven ontlokte van Franse zijde bezorgdheid ([68]). Op 29 oktober 1939

---

(67) R. VAN OVERSTRAETEN, *op.cit.*, p. 96-97 — R. VLIEGEN, *op.cit.*, p. 9-10, 15-17 — CHAMPAGNE, *op.cit.*, p. 7.

(68) Immers *le tracé et la construction de cette partie du canal auraient été conçus de façon à faciliter la défense du pays contre une armée venant d'Allemagne par le Limbourg hollandais ... La trouée du Limbourg constitue précisément un des points les plus délicats pour la défense de la Belgique et de la France. C'est par là qu'on tournera la défense de Liège et le Grand Etat-Major en est préoccupé : Il interrogera certainement le Quai d'Orsay au sujet des bruits répandus sur l'adjudication à une maison allemande de la construction du canal Anvers-Liège. Nous serions heureux de savoir que le point de vue de la défense a été pris en considération par le Gouvernement du Roi lors de l'adjudication* (Archief van het Ministerie van Buitenlandse Zaken, dossier nr. 13.331 : kaft *Canal Albert et prises d'eau à la Meuse (1928-1939)* : nota aan minister P. Hymans van Buitenlandse Zaken vanwege de Belgische ambassadeur te Parijs, 7/2/1930) — A. DELMER, *Le Canal Albert*, p. 365 — R. VLIEGEN, *op.cit.*, p. 26-27.

publiceerde het OKH een uitgebreide studie over de obstakels en versterkingen in het oosten van België, en het zuiden van Nederland: *Befestigungen und Gelandehindernissen in Ostbelgien und den Südlichen Niederlanden.* Over de Maas, het Juliana- en Albertkanaal werden de volgende inlichtingen opgenomen: naam, soort konstruktie, vernielingsvoorbereidingen, breedte van de doorgang, toegelaten tonnage, ... Luchtfoto's en zichtkaarten van de bruggen leverden een exacte beschrijving van de betrokken kanaalzone en inlichtingen over de verdedigingsmaatregelen. Later ontving men tevens de konstruktieplannen van de bruggen met informatie over de mijnkamers, de gevechtsschuilplaatsen, de organizatie van de Belgische divisies, steeds aangevuld met nieuwe luchtfoto's. Gekoppeld aan een volledige beschrijving van het fort van Eben-Emael, is het duidelijk dat de Duitsers over een uitstekende kennis beschikten van de Albertkanaalzone, alhoewel ze tijdens de eigenlijke operaties van mei 1940 toch nog voor verrassingen kwamen te staan.

Het Belgische leger was zich wel bewust van de Duitse aandacht. Tussen september 1939 en mei 1940 werden meer dan 500 verkenningsvluchten door Duitse militaire vliegtuigen over Belgisch grondgebied waargenomen ([69]). Op 12 februari 1940 verstuurde de Belgische zaakgelastigde te Kopenhagen een telegram naar het ministerie van Buitenlandse Zaken. Hij had vernomen dat de Duitse sektie van *l'association internationale d'urbanisme et d'habitations* aan de voorzitter van de Deense sektie had voorgesteld om zich de plannen van het Albertkanaal te verschaffen, *ce qui devait lui être aisé grâce à ses bonnes relations en Belgique.* De Deense personaliteit verklaarde niet in het bezit van deze dokumenten te zijn, en verwittigde daarentegen zijn ministerie van Buitenlandse Zaken ([70]).

De Duitsers besloten in 1939 een nieuwe metode te gebruiken, namelijk luchtlandingstroepen aangevoerd in zweefvliegtuigen om tenminste één brug over het Albertkanaal onbeschadigd te veroveren. Eigen bruggenbouw was immers slechts relatief gemakkelijk uit te voeren in de streek van Kanne. Aan deze luchtlandingstroepen diende maximaal vuursteun geleverd te worden. Daarnaast werd de uitbreiding van de bruggehoofden na ongeveer vier uur voorzien door snelle troepen. Daartoe diende een speciale operatie ontworpen te worden tegen de Maasbruggen te Maastricht. Naast deze akties zou het fort van Eben-Emael zo snel mogelijk geneutralizeerd worden. Indien de Belgen er in slaagden de bruggen te doen springen, zodat de luchtlandingstroepen faalden, zou men overgaan tot brugslag in de streek van Kanne. Deze troepen zouden gebruik maken

(69) CHAMPAGNE, *op.cit.*, p. 7, bijlage 12 — NUSSBAUM, *op.cit.*, p. 7-8, bijlage 5 — *Ceux du fort d'Eben-Emael*, p. 18.

(70) Archief van het Ministerie van Buitenlandse Zaken, dossier nr. 11.954: *Guerre 1939-1945. Neutralité belge. Cas d'application divers.* Map: *Essai d'obtenir par Allemagne Plan Canal Albert par état neutre* — Op 24 februari verwittigde het Belgische Ministerie van Buitenlandse Zaken zowel Openbare Werken als Landsverdediging.

van een nieuw wapen, de holle lading. Het principe was reeds bekend door de uitvinding in 1888 van de Amerikaan C.E. Munroe. Het militaire gebruik bestond erin dat het grootste deel van de explosiekracht op één punt werd gekoncentreerd, waardoor men een kracht ontwikkelde met een snelheid van 14 km per sekonde. Bepantseringen van meer dan 25 cm staal konden zo doorboord worden ([71]). De oudere generaals van het hoofdkwartier stonden zeer skeptisch tegenover deze aktie, zodat het ontwerp werd toevertrouwd aan de vrij jonge generaal K. Student, kommandant van de 7de *Flieger Division*.

Op welke wijze wilde men deze intenties realizeren?

1. Vooreerst werd in november 1939 de *Sturmabteilung Koch* opgericht in de schoot van de 7de *Flieger Division*, met als doel de bruggen over het Albertkanaal te Veldwezelt, Vroenhoven en Kanne intakt te veroveren en deze open te houden tot de aankomst van de landstrijdkrachten; en daarnaast tot uitschakeling van het fort van Eben-Emael. Deze *Luftwaffe*-soldaten werden speciaal getraind, met de grootste geheimhouding, in Gräfenwohr en Hildesheim. Enkele oefenaanvallen werden uitgevoerd op versterkingen in het Sudetenland. De explosieven werden getest te Gleiwitz in Polen. De groep, onder leiding van kapitein W. Koch, was verdeeld in verschillende teams naargelang van het aan te vallen doel : de groep *Stahl* voor Veldwezelt, *Beton* voor Vroenhoven, *Eisen* voor Kanne, en *Granit* voor het fort van Eben-Emael. 42 zweeftoestellen met meer dan 350 man werden ingezet ([72]). Tot de uitrusting behoorden o.m. machinepistolen en -geweren, vlammenwerpers, handgranaten, opvouwbare ladders en radio's. De geringe getalsterkte was te wijten aan het beperkte aantal beschikbare zweefvliegtuigen en aan de lading, vooral voor de groep *Granit* (onder meer 2,5 ton springstoffen) ([73]).

2. Wat de landstrijdkrachten betrof, diende de 4de *Panzer Division* via Maastricht door te stoten en zo vlug mogelijk de bruggehoofden aan het Albertkanaal uit te breiden (waarvoor vier uur werd uitgetrokken). Om de verbinding met de luchtlandingstroepen binnen de voorziene tijdslimiet toe te laten, werd een speciale operatie op touw gezet om de bruggen in Nederlands Limburg, in het biezonder de Maasbruggen te Maastricht, open te houden. Hiervoor was het *Sonderverband Hocke* verantwoordelijk

---

(71) J.E. MRAZEK, *The fall of Eben-Emael. Prelude to Dunkirk*, Londen, 1972, p. 57-58 — R. VLIEGEN, *op.cit.*, p. 31-32.

(72) Verschillende cijfers werden teruggevonden : Veldwezelt : 9 zweefvliegtuigen, 1 officier, 91 man (VLIEGEN, p. 31); resp. 10, 1, 91 (CHAMPAGNE, bijlage 13) — Vroenhoven : 11 zweefvliegtuigen, 5 officieren, 129 man (VLIEGEN); resp. 2, 4 met onderofficieren, 13; resp. 9, 1, 80 (CHAMPAGNE) — Kanne : 10 zweefvliegtuigen, 2 officieren, 88 man (VLIEGEN); resp. 10, 2 met onderofficieren, 88 (CHAMPAGNE) — Eben-Emael : 11 zweefvliegtuigen, 2 officieren, 88 man (VLIEGEN); resp. 11, 2 met onderofficieren, 83 (CHAMPAGNE) — resp. 11, 2, 84 (*Ceux du fort d'Eben-Emael*, p. 144-147).

(73) R. MRAZEK, *op.cit.*, p. 179.

(ongeveer 100 man sterk), een onderdeel van het *100. Bataljon zur besonderen Verwendung*, samengesteld uit vrijwilligers waaraan biezondere opdrachten werden toevertrouwd. Teneinde deze bruggen intakt in handen te krijgen, werden verschillende voorbereidingen getroffen. Het personeel had o.m. aan de bruggen zelf verkenningen verricht. Op de dag van de Duitse opmars zou men in burgerkledij de nodige sabotagehandelingen uitvoeren, waardoor vernieling werd voorkomen. Bovendien werden vooraf afdelingen over de grens gezonden die, in Nederlandse uniformen (o.a. van de militaire politie), zich bij verrassing meester dienden te maken van enkele bruggen over de Maas en het Julianakanaal tot de aankomst van eigen legereenheden.

Daarnaast moest de groepering Melzer, onder leiding van luitenant-kolonel Mikosch en voornamelijk samengesteld met manschappen uit het 151ste *Infanterie Regiment* en het 51ste *Pionier Bataljon*, het bruggehoofd van Kanne uitbreiden en de vernieling van het fort van Eben-Emael voltooien. Deze aflossing werd voorzien na 6 uur.

3. Tijdens deze faze van de strijd aan de bruggen en op het fort, werd massale luchtsteun voorzien. Hiervoor werden het *VIIIste Fliegerkorps*, tot ondersteuning van de landtroepen en het *IVde Fliegerkorps*, belast met het bombarderen van vliegvelden en verkeerswegen, aangewezen ([74]).

c. De operaties

Nadat in de loop van 1939 en 1940 het ultieme bevel steeds weer werd ingetrokken, viel uiteindelijk op 9 mei 1940 de definitieve beslissing tot de aanval, zonder oorlogsverklaring aangezien het sukses afhing van de snelheid van uitvoering ([75]). De weersvooruitzichten waren uitstekend; een gebied van hoge luchtdruk dat zich over onze streken bevond, bleef het weer bepalen.

De vijandelijke intenties waren nochtans geen komplete verrassing. De dagen voordien liet de militaire attaché te Berlijn, kolonel G. Goethals, reeds zijn ongerustheid merken. Het Belgisch Algemeen Hoofdkwartier ontving op 9 mei tegen 20u30 een nieuw bericht dat het algemeen offensief tegen de volgende morgen voorspelde. Een tweede bericht om 22u30 bracht de bevestiging. Vanaf 23u35 werd het leger stelselmatig in staat van alarm gebracht. Om 00u10 werd de staf der divisies telefonisch door het Iste Legerkorps gealarmeerd. Tussen 00u40 en 1u30 werden de eenheden in

(74) R. VLIEGEN, *op.cit.*, p. 28-35 — CHAMPAGNE, *op.cit.*, p. 7-11. Voor een Duitse beschrijving van de voorbereidingen en operaties : W. MELZER, *Albert-Kanal und Eben-Emael*, Heidelberg, 1967.

(75) Zie algemeen : J. VANWELKENHUYZEN, *Les avertissements qui venaient de Berlin*.

hun kantonnementen verwittigd. Tegen 3u00 waren de gevechtsstellingen bezet. Nochtans zal bijvoorbeeld bij het 2de Grenadiers het innemen der posities enkele moeilijkheden opleveren. Zo had men problemen om de paarden der munitiewagens bij nacht te verzamelen, aangezien die overeenkomstig de voorschriften door de landbouwers gebruikt werden. Omdat op 9 mei de beslissing genomen werd de extraverloven weer toe te staan en door de aankondiging van manoeuvres, namen weinigen het alarm ernstig op. Sommige steunpunten werden zelfs helemaal niet bezet.

Ondertussen wachtten de ministers H. Pierlot, P.H. Spaak, P.E. Janson, en H. Denis in spanning de gebeurtenissen af in het kabinet van Buitenlandse Zaken in gezelschap van de sekretaris van de koning en van de auditeur-generaal. De eerste Duitse luchtaanvallen hadden plaats om 4u30 's morgens en spoedig bleek dat een grootscheepse aanval werd ingezet op België, Nederland en Luxemburg. Ons land deed dadelijk een beroep op de Engels-Franse bijstand ([76]).

Op 10 mei verlieten de zweefvliegtuigen, getrokken door de driemotorige Junkers 52-transportvliegtuigen, Ostheim, ten oosten van Keulen (bestemming Eben-Emael) en Butzweilerhof, ten zuidwesten van Keulen. Tegen 3u40 was het laatste toestel in de lucht. Onderweg brak echter het sleeptouw van het zweefvliegtuig met de leidende officier voor de operatie Eben-Emael (luitenant R. Witzig) en werd het gedwongen te landen. Ook een ander vliegtuig diende vroegtijdig af te haken. In de buurt van Aken, op 2500 m hoogte, werden de zweefvliegtuigen losgekoppeld. Ze vlogen een eindje voorbij het Albertkanaal, keerden om en kwamen zo aangevlogen vanuit het westen. Voor zonsopgang, om 4u25 (5 minuten voor de landtroepen de Nederlandse grens overstaken) daalden de toestellen neer in de onmiddellijke omgeving van hun doelen ([77]).

1. De aanval op de bruggen ([78]).

De manschappen verlieten dadelijk hun toestellen en vielen de betonnen schuilplaatsen aan, waarin de verraste Belgische soldaten zich verward terugtrokken. Deze dachten aanvankelijk te doen te hebben met toestellen

(76) CHAMPAGNE, *op.cit.*, p. 2, 17-18 — T. LUYKX, *Politieke geschiedenis van België*, 5de uitg., Antwerpen, 1985, dl. I, p. 383 — J.F. VERBRUGGEN, *Kritische beschouwingen betreffende het Belgisch leger in mei 1940*, in *Akten van het Colloquium van de Belgische Krijgsgeschiedenis (1830-1980), Brussel, 26-28 maart 1980*, Brussel, 1981, p. 306-307 — J. VANWELKENHUYZEN, *Regards nouveaux sur mai 1940*, in *Idem*, p. 261-262 — Vergelijk met: R. VAN OVERSTRAETEN, *op.cit.*, p. 568-573.

(77) DE FABRIBECKERS, *op.cit.*, p. 153-154 en 159.

(78) Voor een algemeen overzicht: VAN DAELE, *L'affaire des ponts de Vroenhoven et de Veldwezelt au canal Albert*, in *Bulletin de l'aviation militaire belge*, jan. 1948, nr. 25, p. 1-7 — Een anekdotisch verslag bij: J.-L. LHOEST, *Les paras allemands au canal Albert mai 1940*, Parijs, 1964.

Als afleidingsmaneuver dropten de Duitsers poppen achter de Belgische linies (Legermuseum – Brussel)

(zonder enig kenteken) in moeilijkheden. Bovendien werd een aanval uit het oosten verwacht. Enkele ogenblikken later ontploften al zware ladingen tegen de deuren; granaten en ladingen werden in de bunkers geworpen, terwijl andere met vlammenwerpers werden bestookt. Ondertussen werd de kazerne van Lanaken laag overvlogen door Duitse bommenwerpers, en gebombardeerd. Onder de 21 doden bevond zich ook kommandant Giddeloo, verantwoordelijk voor de door zijn grenswielrijders bewaakte bruggen. Aangezien de kommandant van het Iste Legerkorps vanuit zijn hoofdkwartier geen kontakt meer kreeg met de kazerne, stuurde hij koeriers met bevel tot vernieling van de bruggen. De bruggen van Veldwezelt en Vroenhoven waren echter al onbeschadigd in handen gevallen van de vijand; omdat de bezetters gedood, gekwetst of krijgsgevangen werden gemaakt vooraleer zij de kans kregen tot vernieling. De lont te Vroenhoven werd, in tegenstelling tot Veldwezelt, wel ontstoken. Om welke reden ook sprong de brug niet. Mogelijk kon de lont door de Duitsers nog worden afgerukt of werd ze door de ontploffing van de springlading tegen de binnendeur vernietigd. Misschien brandde de lont niet tot het einde. Na 5u00 werden verse parachutisten ter versterking gedropt. Ondertussen waren de Belgische troepen voortdurend blootgesteld aan het mitrailleurvuur en de bombardementen van de Stuka's. De uitslag overtrof de Duitse verwachtingen; na ongeveer 1 uur strijd, hadden de veroverde bruggehoofden al een diepte van 600 m op een breedte van 1 km.

Ook de brug van Briegden werd aanvankelijk niet vernietigd, ook al omdat men aanvankelijk nog diende te wachten op het terugtrekken van de Grenswielrijders. Bovendien ondervond men moeilijkheden om de brug te doen springen. De vernielingsploeg was niet aanwezig; het merendeel vond de dood in de kazerne van Lanaken. Daarnaast was de pelotonschef om 01u00 naar Beverlo vertrokken om rekruten af te halen. Bijgevolg zochten elementen van het 2de Karabiniersregiment de ganse dag naar het lontsysteem van de brug. Pas op 11 mei om 9u00 slaagde men er in deze brug te vernielen. De Duitse troepen hadden echter aanvankelijk niet de opdracht gekregen de brug te veroveren.

Bij Kanne daarentegen mislukte de Duitse operatie. De brug werd om 4u15 op initiatief van de bevelhebber van Eben-Emael opgeblazen. De luchtlandingstroepen, die niet vlak bij de brug konden landen omwille van de oeververhoging in deze zone, werden hier op hevig vuur ontvangen. Zij dienden zich defensief op te stellen. De parachutage om 5u15 van een half peloton valschermtroepen werd er grotendeels uitgeschakeld. Alle vijandelijke pogingen om het kanaal te overschrijden en de verbinding te verwezenlijken met de luchtlandingstroepen werden verijdeld. De zuidelijke bruggen werden rond hetzelfde tijdstip vernietigd, alhoewel deze van Ternaaien onvolledig. Desondanks was het Duitse doel ruimschoots bereikt;

twee bruggen op drie bleven open voor het voltrekken van de geplande operaties ([79]).

Om 11u30 bereikten de eerste elementen van de landstrijdkrachten, infanterie van de 4de *Panzer Division*, deze bruggen. Deze versterkingen hadden de Nederlandse grens om 4u35 overschreden, maar kenden vertraging in Maastricht. De Nederlanders hadden een overspanning van de beide bruggen, evenals de spoorwegbrug, doen springen. Deze vernieling stuurde de Duitse plannen in de war. De 4de *Panzer Division* en het 51ste *Pionier Bataljon* konden aanvankelijk niet doorstoten en liepen kostbaar tijdverlies op, alvorens nieuwe bruggen werden geslagen. Slechts enkele elementen overschreden met mondjesmaat de Maas op vlotten om de luchtlandingsstrijdkrachten te Vroenhoven en Veldwezelt te ontzetten en de bruggehoofden uit te breiden. Tegen het einde van de dag hadden die reeds een diepte van 1 km te Vroenhoven en 2 km te Veldwezelt. In de nacht van 10 op 11 mei werd te Maastricht, ten noorden van de vernielde spoorwegbrug, een eerste brug geslagen waarna de volgende dag de pantsers konden oprukken en een snelle zuiveringsoperatie realizeren rondom de beide bruggehoofden. Om 12u00 werd Tongeren al bereikt, van waar men zich in waaiervorm verspreidde ([80]).

De Belgische tegenaanvallen leden ondertussen aan een gebrek aan koördinatie, te wijten aan kommunikatieproblemen. Bovendien was het opperbevel niet op de hoogte van het exacte strijdverloop. Dat er geen radio beschikbaar was lager dan het bataljonniveau en dat de telefoonkabels vernield waren door de luchtbombardementen, droeg uiteraard bij tot deze situatie. Zonder deze kommunikatie kon de artillerie dan ook niet doeltreffend werken. Menig kanon loste geen enkel schot. Deze bombardementen veroorzaakten daarnaast ook veel paniek en bezorgden de verbindingsmensen moeilijkheden om hun doelen te bereiken.

Er werd besloten om onze luchtmacht in te zetten tot vernieling van de ongeschonden bruggen over het Albertkanaal. Op 11 mei tussen 5u45 en 6u00 stegen te Aalter drie pelotons van drie *Fairey Battles* op met elk acht bommen van 50 kg. Er waren zes begeleidingsvliegtuigen. De minimumhoogte om het gebruikte type af te werpen bedroeg 100 m. Ongelukkig genoeg bezaten deze vliegtuigen geen richtapparatuur, zodat het onmogelijk was vanop grotere hoogte een nauwkeurig bombardement uit te voeren. Bovendien was de Duitse afweer al verzekerd door de *Luftwaffe* en de FLAK (*Flug Abwehr Kanone*). Tien van de 15 ingezette toestellen gingen

(79) DE FABRIBECKERS, *op.cit.*, p. 159-162 — O. MICHIELS, *op.cit.*, p. 84-86 — CHAMPAGNE, *op.cit.*, p. 12-13, 18-22 en 34-36 — Y. GAHIDE, *op.cit.*, p. 39-41 — *Ceux du fort d'Eben-Emael*, p. 123-124.

(80) DE FABRIBECKERS, *op.cit.*, p. 167-171 — CHAMPAGNE, *op.cit.*, p. 14-15, bijlage 41.

Duitse zweefvliegtuigen op de bovenbouw van het fort van Eben-Emael (Legermuseum – Brussel)

verloren, en enig resultaat werd niet geboekt. Na deze mislukking verzocht het Kommando om medewerking aan de geallieerde bommenwerpers. De RAF verloor die namiddag evenwel 33 van de 42 ingezette *Fairey Battles* en Blenheim-bommenwerpers. De Fransen probeerden het met Leo-bommenwerpers, die echter alle 13 werden neergehaald ([81]).

2. De aanval op het fort van Eben-Emael.

Majoor Jottrand, kommandant van het fort van Eben-Emael, werd om 00u30 verwittigd van een nakende aanval en alarmeerde zijn manschappen. De getalsterkte van zijn troepen was door het toekennen van vergunningen teruggebracht tot minder dan 1000 man, waarvan 2/3 in het fort en 1/3 op rust in het kantonnement van Wonk.

Om 4u25 streken negen zweefvliegtuigen op het fort neer; twee toestellen hadden noodgedwongen onderweg afgehaakt. Daardoor zal de bevelhebber van de aktie, luitenant R. Witzig, pas enkele uren later het fort kunnen bereiken. Het plateau (oppervlakte 45 ha) was een ideaal landingsterrein. Men had er zelfs een voetbalveld aangelegd voor de manschappen.

(81) DE FABRIBECKERS, *op.cit.*, p. 175-178 — CHAMPAGNE, *op.cit.*, p. 22-31 — Y. GAHIDE, *op.cit.*, p. 42, 46 e.v.

Bescherming tegenover aanvallen uit de lucht was nauwelijks voorzien (geen versperringen, en slechts vier luchtdoelmitrailleurs) ([82]). Deze onverwachte aankomst verraste het ganse garnizoen. Het fort lag immers op 30 km van de Duitse grens, en men dacht ruim de tijd te hebben om in geval van alarm het in staat van paraatheid te brengen. Majoor Jottrand had nog wel de kans te bevelen de hem toevertrouwde bruggen van Kanne, Ternaaien en Klein-Ternaaien te doen springen.

De vijandelijke groepering had als eerste opdracht de luchtafweer, de observatieposten en de mitrailleurbunkers op het plateau te vernietigen. Daarna dienden de artillerie-installaties buiten werking te worden gesteld. Tenslotte kreeg men als opdracht zich een toegang tot de bunkers te verschaffen, ze in de diepte aan te vallen, en deze bezet te houden. Snelheid van uitvoering was vereist; elke groep had zijn eigen hoofdobjektief. De vier luchtafweermitrailleurs werden dadelijk tot zwijgen gebracht en binnen de 10 min werden verschillende kazematten met sukses aangevallen. Dit alles werd volbracht door 7 groepen (56 man!) ([83]). Twee andere groepen (de nummers 6 en 7; in totaal 13 man) ([84]) die de noordpunt moesten aanvallen, veroverden twee valse koepels en hun akties waren tijdens de eerste minuten dan ook nutteloos. Men kreeg volop steun van de Duitse luchtmacht (Stuka's). De veroverde doelen werden meteen met een Duitse vlag aangeduid, zodat de eigen troepen niet onder vuur kwamen te liggen.

Tegen 4u40 was het grootste gedeelte van het fort het stilzwijgen opgelegd. De observatie- en artillerieposten naar het noorden gericht, waren buiten werking gesteld. Enkel Koepel Zuid en Koepel 120 waren nog aktief. Koepel Zuid lieten de Duitsers aanvankelijk links liggen, wat hen zuur zou opbreken. Enerzijds beschoot deze artilleriekoepel konstant het plateau; daarnaast vuurde men later ook op het Nederlandse Eysden. Aldus maakte men het de 269ste Infanteriedivisie uiterst moeilijk bij het oversteken van de Maas. Uiteindelijk liepen de voorste eenheden ervan vast aan het Albertkanaal. Daarnaast was er ook nog artillerievuur vanwege de forten van Pontisse en Barchon op het plateau. Na de aankomst van luitenant Witzig, omstreeks 6u00, werd in een 40 m diepe galerij (kazemat Maastricht 1 en Blok Mi-Noord) 50 kg holle ladingen tot ontploffing gebracht, wat paniek deed ontstaan en de bemanning moreel de genadeslag toebracht.

(82) Omstreeks 6u00 (CHAMPAGNE, *op.cit.*, p. 14. 6u30 — R. VLIEGEN, *op.cit.*, p. 37. 7u30 — DE FABRIBECKERS, *op.cit.*, p. 154).

(83) 55 man volgens W. MELZER, *op.cit.*, p. 72.

(84) *Ceux du fort d'Eben-Emael*, p. 144-148 (J.E. MRAZEK, *op.cit.*, p. 180-181 geeft enkele andere cijfers voor de bemanning : groep 1, 8 man (tegenover 9); groep 6, 8 man (tgo. 7); groep 9, 7 man (tgo. 8).

Tegenaanvallen vonden nauwelijks plaats. Een peloton van het 2de Grenadiers, onder leiding van luitenant Wagemans, bereikte het fort rond 9u30, maar zou het tegen 19u00 uitgeput moeten verlaten. Andere tegenaanvallen werden bemoeilijkt, aangezien de veldtelefoondraden die het fort met de 7de Divisie en het Iste Legerkorps verbonden, door de luchtbombardementen verbroken waren.

Nochtans kwamen pas op 11 mei om 6u00 de eerste elementen van het 51ste *Pionier Bataljon* op het fort toe. Zij hadden zowel moeilijkheden ondervonden te Maastricht, als bij het oversteken van het Albertkanaal door de aktie van Blok Kanaal Noord. Systematisch werden nu alle bunkers in de diepte aangevallen. Om 12u30 gaven de verdedigers zich over; het verlies van het oninneembaar geachte fort was een psychologische schok voor de Geallieerden, en een geweldige propaganda voor het Duitse thuisfront ([85]).

De doorbraak aan het Albertkanaal op 11 mei was niet langer te vermijden. Het opperbevel besloot de troepen van het kanaal en de Maas terug te trekken achter de linie Antwerpen-Namen.

De holle ladingen richtten zware verwoestingen aan (Legermuseum – Brussel)

(85) DE FABRIBECKERS, *op.cit.*, p. 153-159, 179-183 — R. VLIEGEN, *op.cit.*, p. 25-26, 36-45 — CHAMPAGNE, *op.cit.*, p. 13-17, 21-22, bijlage 31 — NUSSBAUM, *op.cit.*, p. 61-62, 68-69, 74 — *Ceux du fort d'Eben-Emael*, p. 18-23, 33-49, 144 e.v. In dit laatste werk vindt men ook ooggetuigenverslagen terug, over hoe men de gevechten onderging in de diverse fortonderdelen, te Wonk en bij het 2de Grenadiersregiment.

Over het precieze aantal slachtoffers die tijdens deze faze van de strijd het leven lieten, bestaat nog onzekerheid. Men gaat er van uit dat de 7de Infanteriedivisie globaal 900 doden telde, terwijl er 700 krijgsgevangenen werden genomen. Meer specifiek verloren de Belgen te Veldwezelt 110 man, te Vroenhoven 147, te Kanne 216, en te Eben-Emael 24. Aan Duitse zijde bedroeg dit respectievelijk 7,7, 22, en 6. Uiteraard hadden ook de

Duitse soldaten steken het Albertkanaal over (Legermuseum – Brussel)

burgers van de omliggende dorpen erg te lijden van de gevechtsoperaties en bombardementen. Tientallen vonden de dood en er was grote materiële schade ([86]).

d. Lessen

Zonder hier te diep in detail te treden, willen we toch enkele algemene vaststellingen weergeven. Aan het Albertkanaal bezetten de regimenten van de 7de Infanteriedivisie sektoren van 4,5 km tot 9 km; in totaal bezette de divisie een frontlinie van 19 km. Klaarblijkelijk ging deze afstand de mogelijkheden te boven van de eenheden, ondanks de strategische voordelen. De voorbereiding was duidelijk in gebreke gebleven, samen met een inefficiënte organizatie van het terrein, wat de noodzaak aan training en opleiding benadrukt. Er werd veel geïmprovizeerd op het fatale ogenblik, met een gebrek aan kennis van de toestand van de eigen en vijandelijke troepen, wat aanleiding gaf tot onuitvoerbare orders en tegenstrijdige bevelen. Daarnaast werd onvoldoende gebruik gemaakt van de reserves. Dit kan gekoppeld worden aan een slechte koördinatie tussen infanterie en artillerie, mede te wijten aan de kommunikatieproblemen. De draadverbindingen werden dadelijk buiten gebruik gesteld door luchtbombardementen, het gebruik van de radio was eveneens onvoldoende wegens gebrek aan batterijen. Het inzetten van duiven kon dit falen van de normale transmissies niet kompenseren.

Maakten de luchtaanvallen, behalve de grote schade die ze teweegbrachten, weinig slachtoffers dan hadden ze zeker een demoralizerend effekt. Het moreel van de troepen was al laag door de lange mobilizatieperiode en de herhaalde alarmoefeningen, zodat de tucht ook al niet voorbeeldig was. Bij het alarm van 10 mei dacht men aanvankelijk dat het weer om een oefening ging.

Tenslotte was er het effekt van de verrassing door de technische en taktische innovaties. Hier kunnen we het inzetten van zweefvliegtuigen, paratroepen en holle ladingen vermelden die een beslissende invloed uitoefenden, evenals het gekombineerd gebruik van tanks en luchtmacht.

---

(86) CHAMPAGNE, *op.cit.*, p. 28 — NUSSBAUM, *op.cit.*, p. 76-78 — R. VLIEGEN, *op.cit.*, p. 39. Wat de gevechten aan het fort van Eben-Emael betreft, vermeldt *Ceux du fort d'Eben-Emael*, p. 137-138, 23 doden en 62 gewonden. Voor de Duitse slachtoffers te Eben-Emael : J.E. MRAZEK, *op.cit.*, p. 180-181.

De zorgvuldige Duitse voorbereiding had geleid tot een uitstekende kennis van het terrein, wat zich vertaalde in een vlotte uitvoering ([87]). Ter vergelijking kunnen we verwijzen naar Aubin-Neufchâteau, een kleiner en zwakker fort dan Eben-Emael, dat op klassieke wijze werd aangevallen door een Duitse infanteriedivisie. Hier hield men stand tot 21 mei 1940! Ook voor de bondgenoten wilde men de toegepaste technieken geheimhouden. Tijdens de oorlog werd het fort van Eben-Emael vereerd met een bezoek door Italiaanse en Japanse officieren. Om al te vervelende vragen te vermijden, werden de inslagen, toegebracht door de holle ladingen, met cement dichtgestreken en bijgeverfd ([88]).

4. DE VERDEDIGING VAN HET ALBERTKANAAL DOOR DE DUITSERS (SEPTEMBER 1944).

Na zeven weken felle strijd slaagden de Geallieerden er in de Duitse weerstand in Normandië te breken (Avranches, 31 juli 1944). Het uiteengeslagen Duitse leger trok zich terug in de richting van de Belgische grens en leverde hier en daar nog enkele vertwijfelde vertragingsgevechten. Pogingen om een nieuw front te vormen aan de Somme mislukten door de *Blitzkrieg*-interventie van de Britse pantsers. Net zoals de Geallieerden tijdens de bliksemcampagne van mei-juni 1940 werden de Duitsers in augustus onder de voet gelopen door snel oprukkende pantserspitsen. Het zag er naar uit dat de oorlog nog voor het einde van het jaar zou afgelopen zijn en op 2 september, toen de Anglo-Amerikaanse legers aan de Belgische grens stonden, kon het geallieerde opperbevel (*Supreme Headquarters Allied Expeditionnary Force*) meedelen: *The German Army is no longer a cohesive force but a number of fugitive battle groups, desorganized and even demoralized, short of arms and equipment* ([89]).

Om de geallieerde vloedgolf in te dijken, had het *Oberkommando der Wehrmacht* (OKW) op 28 augustus bevolen met alle beschikbare middelen een defensieve stelling uit te bouwen lopend van Breskens in Zeeuws-Vlaanderen, over Antwerpen, het Albertkanaal en de Maas tot Chalon-sur-Saône en de Zwitserse grens ([90]). Berlijn wilde namelijk tijd winnen om de

(87) CHAMPAGNE, *op.cit.*, p. 37-66 — NUSSBAUM, *op.cit*, p. 84-103.

(88) R. VLIEGEN, *op.cit.*, p. 51 en 54.

(89) R. CARTIER, *De Tweede Wereldoorlog*, dl. II, Bussum, 1977, p. 847.

(90) W. JACOBS en H.A. JACOBS, *Het oversteken van het Albertkanaal en andere Kempische kanalen door de 21e Legergroep in 1944*, Studie Krijgsschool (nu KHID), II, 1954, p. 6. Het fort van Eben-Emael, eens het koninginnestuk van de Belgische verdediging aan het Albertkanaal, werd door de Duitsers verwaarloosd. Het besef dat de vesting door de Geallieerden even snel kon worden uitgeschakeld als in 1940 was gebeurd, en de strategische ongunstige ligging op de linkeroever, vormen een verklaring hiervoor. De installaties werden naar de *Atlantikwall* gebracht terwijl een stroomgenerator een nabijgelegen ziekenhuis van elektriciteit voorzag. Van 7 tot 9 september 1944 waren een aantal stellingen rond het fort wel bezet, maar deze vormden niet de minste hindernis voor de Amerikaanse pletwals (cfr. *Kriegstagebuch des OKW (1944-1945)*, dl. VII, München, 1982, p. 368 en 370.

Duitse westgrens te beveiligen en voldoende reserves aan te voeren. De *Westwall* moest de muur worden waartegen de Geallieerden zich te pletter zouden lopen. Bij de Geallieerden was inmiddels een diskussie ontstaan omtrent de te volgen strategie. Volgens de opperbevelhebber, D. Eisenhower, dienden de legers gezamenlijk over een breed front op te rukken (*broad front strategy*). Zijn onmiddellijke ondergeschikten daarentegen verdedigden de geforceerde doorbraak op een smal front (*small front strategy*). Voor de Britse generaal B. Montgomery (21ste Legergroep) zou de finale doorstoot naar het hart van Duitsland gebeuren via het Ruhrgebied terwijl zijn Amerikaanse kollega O. Bradley (12de Legergroep) via het Saargebied wilde oprukken ([91]). Bradleys visie werd entoesiast bijgetreden door zijn befaamde legerkommandant G. Patton, de houwdegen die zijn sporen had verdiend als tank-generaal in Noord-Afrika en Sicilië. Uiteindelijk besloot Eisenhower — met het oog op de verovering van het ekonomisch en strategisch belangrijke Antwerpen — om Montgomery voorlopig voorrang te verlenen op het vlak van de bevoorrading ([92]).

Op 3 september na een *high speed*-rit door Vlaanderen rolde de 1ste *Guards*-Pantserdivisie (generaal A.H.S. Adair) Brussel binnen, acht dagen na de inname van Parijs. De 11de Pantserdivisie (generaal G.P.B. «Pip» Roberts) die de opdracht had Antwerpen te veroveren, overnachtte rond Aalst. Een hevige paniek beving de Duitsers. De snelle Britse opmars had immers een wig gedreven tussen het 15de Leger dat zich langs de Belgische kust naar de Scheldemonding terugtrok en het 7de Leger, dat afdroop via Lotharingen, Luxemburg en Zuid-België ([93]). Een snelle doorstoot naar het hart van Duitsland leek nu wel te verwachten. De Duitse bevelhebbers hielden het hoofd echter koel. In de avond van 3 september informeerde generaal F.C. Christiaensen, de militaire kommandant van Nederland, de stafchef van Legergroep B over de situatie en stelde hem voor zo snel mogelijk een defensieve stelling aan het Albertkanaal in te richten ([94]).

---

(91) De 21ste Britse Legergroep (1ste Canadese en 2de Britse Leger) opereerde in een ca. 100 km brede strook langs de kust. De 12de Amerikaanse Legergroep (1ste, 3de en 9de Amerikaanse Leger) sloot aan op de Britse rechterflank. Vanaf begin september werden deze strijdkrachten versterkt door de in Zuid-Frankrijk ontscheepte 6de Legergroep (7de Amerikaanse en 1ste Franse Leger), onder bevel van generaal J. Devers.

(92) Met de nodige diplomatie wist Eisenhower de standpunten van zijn kibbelende generaals te verzoenen. Vooral Montgomery, de «held van El Alamein» die had gehoopt zelf *Supreme Commander* te worden, diende met fluwelen handschoenen te worden aangepakt (C.B. MAC DONALD, *De geallieerde Blitzkrieg. Opmars naar de Duitse grens*, in *Standaard Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog*, dl. V, 1978, p. 307-308).

(93) Beide legers behoorden samen met het 5de Pantserleger en de troepen in Nederland tot Legergroep B, onder bevel van veldmaarschalk W. Model.

(94) J. BUSSELS, *De slag om Hechtel. Bevrijdingsgevechten 6-12 september 1944*, Hechtel, 1972, p. 13.

KAART 3.

Duitsers en Britten aan het Albertkanaal – september 1944 (Ministerie van Openbare Werken, Sektie Pers en Voorlichting – M. A. Massart).

Tijdens de nacht van 3 op 4 september organizeerde generaal K. Chill de eerste geïmprovizeerde verdediging aan het Albertkanaal. Chill, die kort voordien het bevel had gekregen zich naar het oosten terug te trekken, liet zijn zwaar gehavende 85ste Infanteriedivisie stellingen innemen en posteerde officieren aan de bruggen tussen Massenhoven en Kwaadmechelen. Zij hadden als opdracht de uit Frankrijk terugkerende eenheden tegen te houden en *Kampfgruppen* te vormen ([95]). In de morgen van 4 september plaatste generaal Christiaensen op last van het OKW de verdediging van het Albertkanaal onder het bevel van generaal H. Reinhard (88ste Legerkorps). Naast de haastig opgebouwde strijdmacht van Chill beschikte Reinhard over de uitgedunde 317de Infanteriedivisie, de 719de Infanteriedivisie (laatste gevechtsaktie 1940!) en verscheidene kleinere eenheden waaronder een bataljon Nederlandse SS. Dit bataljon zou in Hasselt worden ingezet. Uit het westen van Duitsland kwam de 716de Infanteriedivisie, die veelal bestond uit soldaten die net niet ziek genoeg waren om geen wapens te moeten hanteren en vandaar de «ziekendivisie» werd genoemd ([96]). De opdracht van Reinhard bestond erin de lijn van Merksem tot Hasselt bezet te houden en de vijand te beletten het kanaal over te steken. Om dit samenraapsel van troepen te versterken, kreeg de vermaarde ex-piloot en parageneraal K. Student van het OKW de opdracht met alle reserves in Duitsland het 1ste Parachutistenleger te vormen ([97]). Terwijl de Duitsers hun *Albert-Kanal-Stellung* uitbouwden, slaagde de Britse 11de Pantserdivisie erin Antwerpen te veroveren en de haveninstallaties ongeschonden in handen te krijgen ([98]). De aktie werd bekroond door de gevangenneming van de militaire kommandant van de Scheldestad, generaal C. von Stolberg zu Stolberg. Van het 10.000 man sterke garnizoen wisten er bijna 4.000 te ontkomen ([99]). De Britten lieten echter na het estuarium van de Schelde te bezetten. Hierdoor kregen de Duitsers wat respijt en kon het 15de Leger zich verder ontplooien in Zeeuws-Vlaanderen. De overtuiging dat de tegenstander verslagen was en de steeds langer wordende aanvoerlijnen zijn een verklaring voor dit verzuim. Het legde evenwel een zware hypoteek op een spoedige beëindiging van de oorlog.

---

(95) J. BUSSELS, *op.cit.*, p. 13-14 — W. JACOBS en H.A. JACOBS, *op.cit.*, II, p. 15 — B. THIERRY en VANDENHEMEL, *Le Franchissement du Canal Albert à Beringen en septembre 1944 par la (Br) DB Garde*, Studie Krijgsschool (nu KHID), 1957, p. 5.

(96) J. BUSSELS, *op.cit.*, p. 19.

(97) Dit leger dat naast para's (in opleiding) diverse eenheden van de drie wapens telde, werd op *Blitztransport* gezet en kwam op 6 september aan in Zuid-Nederland, waar het een moderne uitrusting kreeg (o.m. individuele anti-tankwapens: *Panzerfaust* en *Panzerschreck*). Vandaar ging de tocht te voet verder naar het Albertkanaal.

(98) De gemeentesekretaris van Brasschaat geeft een beschrijving over hoe de burgers de septemberdagen achter het Albertkanaal beleefden: L. DE WINTER, *De dertig laatste dagen met de Duitschers achter het Albertkanaal te Brasschaat*, Brasschaat, 1944.

(99) Over de gebeurtenissen van 4 september en de rol van het verzet bij de bevrijding van Antwerpen, cfr. J. VANWELKENHUYZEN, *Tommies en Sinjoren. De bevrijding van Antwerpen*, in *Bericht van de tweede Wereldoorlog*, band V, nr. 74, 3 juli 1971, p. 2053-2057.

In de morgen van 5 september begaf generaal Student zich van Berlijn naar het front in België. Na in Luik (hoofdkwartier van Model) op de hoogte te zijn gebracht van de situatie, reed hij naar de kommandopost van Reinhard te Moergestel (Tilburg) om er zijn hoofdkwartier te installeren. Later vernam Student dat hij in de buurt van Hasselt ternauwernood aan een Britse patrouille was ontsnapt ([100]). Samen met Reinhard werkte hij aan de verdere uitbouw van de stellingen. Student nam het besluit om een aantal pas toegekomen eenheden in reserve te houden ([101]). Deze zouden snel op de meest kritieke punten kunnen worden ingezet. Aan de kanaalovergangen nabij Geel, Herentals en Beringen, die uitgaven op vitale verkeersknooppunten, werd telkens een infanteriebataljon geposteerd. Tussen Antwerpen en Hasselt blies de genie de bruggen op en op de lijn Schoten-Merksem werd de kanaalovergang stevig afgesloten. Op die wijze kon de omsingeling van het 15de Leger worden voorkomen ([102]). De lijn Hasselt-Maastricht werd verdedigd door het 22ste *Fliegerregiment* (kolonel G. Borcherdt) en door losse eenheden die uit Frankrijk waren verdreven. Bovendien zouden tien extra bataljons (uitgerust met anti-tankgeschut) naar deze sektor worden gezonden ([103]). Gelukkig voor de Duitsers bleven grootscheepse Britse akties voorlopig uit — wel zuiverden de *Guards* de streek rond Brussel — en werden zij bij het ontplooien van hun troepen niet gehinderd door geallieerde luchtaanvallen. Daarbij profiteerden ze van de erg donkere nachten om hun troepen in stelling te brengen en verdedigingswerken uit te voeren ([104]). Ten zuiden van de lijn Waver-Tienen-Hasselt slaagde het 7de Leger er zelfs in om de Amerikaanse opmars wat te vertragen waardoor de kanaalsektor tussen Hasselt en Maastricht geen onmiddellijk gevaar liep. Bovendien gaf Hitlers beslissing om op 5 september de 69-jarige veldmaarschalk G. von Rundstedt weer tot *Oberfehlshaber West* te benoemen, de troepen nieuwe moed ([105]). Begin september waren de tucht en het moreel grotendeels hersteld — eens te meer een bewijs van het Duitse organizatietalent — en wachtten de troepen aan het Albertkanaal vastberaden de Geallieerden op.

---

(100) W. JACOBS en H.A. JACOBS, *op.cit.*, p. 19.

(101) Ondermeer een kompagnie van 25 *Panzerjäger/Jagdpanther* uit Harskamp (15 km ten zuidwesten van Apeldoorn). Cfr. B. THIERRY en VANDENHEMEL, *op.cit.*, p. 5.

(102) W. JACOBS en H.A. JACOBS, *op.cit.*, p. 30. E. LOOS, *Het Duitse leger in België van 6 juni tot 2 november 1944. Ontplooiing, bewegingen, operaties*, onuitgeg. licentiaatsverhandeling in de sociale en militaire wetenschappen, Koninklijke Militaire School, 1972-1973, p. 124.

(103) J. BUSSELS, *op.cit.*, p. 20 — E. LOOS, *op.cit.*, p. 123. Over een front van 120 km stonden op 5 september 30.000 man opgesteld die de eerste stoot zouden moeten opvangen.

(104) B. THIERRY, VANDENHEMEL, *op.cit.*, p. 14, bijlage 7.

(105) Von Rundstedt — die door Hitler verantwoordelijk gesteld werd voor het débâcle in Normandië — was op 1 juli 1944 als OBW vervangen geworden door veldmaarschalk G. von Kluge. Deze moest vervolgens op 17 augustus de plaats ruimen voor veldmaarschalk W. Model, die de funktie van OBW kombineerde met het bevelhebberschap van Legergroep B.

Bij de *Guards* en de 11de Pantserdivisie — die bij de verdere opmars de spits zou afbijten — heerste een optimistische stemming. Zelfzeker en gesterkt door het entoesiaste onthaal in België en met het beeld voor zich van een haastig terugtrekkende vijand, meenden de Britten dat ze nog enkel de laatste restanten moesten opruimen van wat eens het Duitse leger was geweest. Toen beide divisies op 6 september het bevel kregen om respektievelijk naar Eindhoven en 's Hertogenbosch op te rukken, dachten de manschappen dat het een amusante eendagsrit zou worden ([106]). Vlug echter stelden de Britten vast dat de vijand verre van verslagen was. Een poging van de 11de Pantserdivisie om aan het Albertkanaal bij Merksem een bruggehoofd te vormen mislukte; op 7 september dienden de Britten hun vooruitgeschoven stelling op te geven. Bij Geel zou de 50ste Infanteriedivisie er slechts met veel moeite in slagen om het kanaal over te steken (8 september). De taaie weerstand van de Duitsers verhinderde echter tot 10 september een verdere uitbouw van het bruggehoofd. De uiteindelijke doorbraak aan het Albertkanaal zou rond Beringen geforceerd worden door de *Guards* ([107]).

Bij de opmars naar het Albertkanaal volgden de *Guards* een dubbele route. De 5de Brigade vertrok omstreeks 8 uur vanuit Brussel en Leuven (op 5 september door de *Grenadiers Guards* bevrijd) over Aarschot in de richting van Oostham. Gelijktijdig zette de 32ste Brigade (Brussel) zich in beweging om, via Leuven en Diest, Beringen te bereiken. Vervolgens zou de divisie in Beverlo verzamelen. Onderweg ontmoetten de Britten nauwelijks weerstand. Enkel rond Sint-Joris-Winge werd de 32ste Brigade korte tijd opgehouden. Tegen de middag bereikte deze Brigade Beringen. De Britten hadden geluk want de brug over het kanaal was slechts gedeeltelijk verwoest en kon nog door de infanterie gebruikt worden. Een poging om via de brug de andere oever te bereiken werd echter afgeslaan door hevig Duits machinegeweervuur. Omstreeks 16 uur meldde een inwoner van Beringen dat de Duitsers hun stellingen — om tot nog toe onverklaarbare redenen — verlaten hadden. Onmiddellijk hierop waagde de infanterie een

(106) J. BUSSELS, *op.cit.*, p. 22.

(107) *1ste Guards Pantserdivisie*: 5de Brigade: *Grenadiers Group*: 1ste bataljon *Grenadiers Guards*, 2de pantserbataljon *Grenadiers Guards*; *Coldstream Group*: 5de bataljon *Coldstream Guards*, 1ste pantserbataljon *Coldstream Guards*: 32ste Brigade: *Welsh Group*: 1ste bataljon *Welsh Guards*, 2de pantserreccebataljon *Welsh Guards*; *Irish Group*: 3de bataljon *Irish Guards*, 2de pantserbataljon *Irish Guards*. De divisie werd in de lente van 1941 opgericht door sir Alan Brooke, chef van de imperiale staf. Brooke deed een beroep op de elite van de Britse infanterie, de *Guards*, die werden uitgerust met pantserwagens en tanks. De rekruteringsnormen lagen zeer hoog, zowel voor manschappen als officieren. De operationele waarde van de divisie doorstaat de vergelijking met de Duitse *Panzerdivisionen* uit het *Blitzkrieg*-tijdperk. De vier *groups* van de divisie bestonden elk uit een infanterie- en een pantserbataljon. Elke *group* stond onder het bevel van de oudste der beide bataljonskommandanten. Bij de *Guards* gold anciënniteit immers als een graad.

Duitse krijgsgevangenen langs de Hasseltsebaan te Hechtel (september 1944) (Imperial War Museum – Londen)

tweede poging en slaagde er in zonder verliezen de overkant te bereiken. Ondertussen was de genie begonnen met de aanleg van een noodbrug (*bailey bridge*) waarlangs de tanks in de vroege morgen van 7 september het kanaal overstaken. Het was de hoogste tijd, want de Duitsers hadden net een tegenaanval ondernomen. Bij het verschijnen van de tanks, die hun moordend vuur in de richting van Beringen-centrum uitbraakten, trokken de Duitsers zich terug. De Britten hadden het bruggehoofd nu stevig in handen en bouwden het verder uit tot een zwaarbewaakte toegangspoort waarlangs hun troepen verder naar Noord-Limburg konden uitzwermen ([108]).

Nadat de *Welsh Guards* in Beringen een doorbraak geforceerd hadden, kregen andere eenheden het bevel zich naar het bruggehoofd te begeven. De 5de Brigade, die er niet in geslaagd was bij Oostham het kanaal over te steken en de *Irish Guards*, opererend rond Paal, kwamen op 7 september in de loop van de namiddag aan. Ook de Nederlandse brigade Prinses Irene (toegevoegd aan de *Guards*) haastte zich naar Beringen om de brug te bewaken ([109]). Dezelfde dag droeg de 11de Pantserdivisie de sektor Antwerpen over aan de 50ste Infanteriedivisie en vertrok naar Beringen waar ze de rechterflank van de *Guards* zou beveiligen. De verdediging van

(108) *Gevechten bij Beringen openden de weg naar Eindhoven*, in *Legerkoerier. Officieel orgaan van de Koninklijke Landmacht*, 7de jg., nr. 9, sept. 1957, p. 14-17.
(109) T. DE KORT, *Van Brigade en Garderegiment : « Prinses Irene »*, Rotterdam, 1983, p. 51-58.

de linkerflank gebeurde door de 8ste Pantserbrigade die vanuit Beringen oprukte om de 50ste Infanteriedivisie te vervoegen ([110]). Maar ook de Duitsers hadden niet stilgezeten. In het besef dat de Geallieerden via Beringen naar het noorden wilden uitbreken, stelden ze alles in het werk om het bruggehoofd te isoleren. Versterkingen werden onverwijld naar Beringen gedirigeerd. Vooral Hechtel was van groot strategisch belang als verkeersknooppunt op de weg naar Eindhoven. Terwijl twee bataljons *Fallschirmjäger* de toegang tot Beringen bezet hielden, namen verschilldende para-eenheden stellingen in Hechtel in. De verdedigers beschikten bovendien over zwaar mobiel anti-tankgeschut (*Jagdpanther/Panzerjäger* en *Sturmgeschütz*) en verwachtten versterkingen, waaronder een bataljon van de Hermann Göring-Divisie ([111]).

Britse pantservoertuigen in Helchteren (Uit *Legerkoerier*, sept. 1957)

Terwijl in Beringen de parachutisten nog steeds trachtten door te dringen tot de kanaalbruggen, rukten de Britse pantsers verder op naar de naburige dorpen ([112]). Daar bevonden zich immers Duitse eenheden die elk ogenblik een uitval naar het bruggehoofd konden doen en die het verkeersknooppunt rond Hechtel kontroleerden. Helchteren viel op 8 september in Britse handen maar bleef nog twee dagen onder hevig Duits vuur. In een reeks vinnige gevechten werden ook de andere Duitse stellingen opgeruimd, waarbij beide partijen gevoelige verliezen leden aan manschappen en materieel. Zo verloor de 8ste Pantserbrigade nabij Oostham meer dan 40 voertuigen bij een Duitse aanval op de achterhoede

(110) J. KEEGAN, *Van Parijs naar Brussel in 8 dagen*, in *Standaard Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog*, dl. V, 1978, p. 307-308 — B. THIERRY en VANDENHEMEL, *op.cit.*, p. 24.

(111) Dit was geen SS-divisie zoals Thierry en Vandenhemel beweren (p. 22); cfr. J. BUSSELS, *op.cit.*, p. 122-123.

(112) In Beringen kwam het in de morgen van 8 september tot een nabijgevecht waarbij aan beide zijden vescheidene doden en zwaargewonden vielen.

(9 september) ([113]). Tegen 10 september waren Helchteren, Heppen en Beverlo in Britse handen. In Leopoldsburg werd op 11 september de laatste Duitse weerstand uitgeschakeld door de Belgische Groepering Bevrijding, toegevoegd aan de 8ste Pantserbrigade ([114]).

Britse Sherman-tank rijdt over de noodbrug Beringen binnen
(Uit *Legerkoerier*, sept. 1957)

Op uitdrukkelijk bevel van Student bleven de Duitsers in Hechtel hardnekkig standhouden. Aanval en tegenaanval werden telkens in bloed gesmoord. Het anti-tankgeschut van de *Fallschirmjäger* eiste zijn tol onder de Britse tanks. Voor de Duitsers werd de situatie evenwel uitzichtloos, nu ook de Amerikanen op de lijn Hasselt-Maastricht begonnen door te breken ([115]). Bovendien hadden de Britten op 10 september reeds een bruggehoofd weten te vormen aan het Schelde-Maaskanaal ([116]). Hierdoor werd de aanvoerlijn Eindhoven-Hechtel geblokkeerd en werd de tweede defensiestelling reeds aangevreten voor alle troepen hun posities hadden ingenomen. Na een zware artilleriebeschieting trokken de Britten op 12 september omstreeks 8u30 Hechtel binnen. Krampachtig verdedigden de Duitsers huis na huis; hier en daar gingen para's en Britse infanteristen elkaar met de

(113) B. THIERRY en VANDENHEMEL, *op.cit.*, p. 25.
(114) W. JACOBS en H.A. JACOBS, *op.cit.*, I, p. 19.
(115) Op 8 september kwam een Britse patrouille in Hasselt in kontakt met eenheden van de 2de Amerikaanse Pantserdivisie. De volgende dag stonden de Amerikanen in Maastricht.
(116) In een blitz-aktie waren de *Irish-Guards* langs Hechtel en Eksel naar Neerpelt gereden en hadden zij de brug de "Grote Barrier" bezet. Ongeveer gelijktijdig slaagden de *Grenadiers Guards* erin een nabijgelegen kruispunt onder kontrole te krijgen. Duitse tegenakties faalden, ondermeer omdat de RAF de «De Maatbrug» — waarlangs de Britten konden omsingeld worden — vernietigd had (Cfr. W. JACOBS en H.A. JACOBS, *op.cit.*, II, p. 44-47).

bajonet te lijf. Omstreeks 13u00 werden de laatste Duitsers uit de huizen gehaald. Tanks joegen in de omgeving op vluchtende soldaten. Met de inname van Hechtel was de *Albert-Kanal-Stellung* definitief doorbroken. De slag die in totaal vijf dagen geduurd had, kostte het leven aan meer dan 60 Britse militairen, waarvan ongeveer de helft behoorde tot de *Welsh Guards*. Hoeveel slachtoffers er bij de Duitsers waren, is niet precies bekend. Volgens sommige schattingen verloren zij in Hechtel ongeveer 1000 man, waarvan ruim 150 doden, 250 gewonden en 500 krijgsgevangenen. Op het slagveld bleven tientallen vernielde voertuigen achter, waaronder 24 Britse tanks. Ook onder de burgerbevolking vielen er slachtoffers; 35 mensen verloren het leven als gevolg van de gevechtshandelingen of van represailles door nerveuze Duitse soldaten. Ongeveer 120 huizen werden volledig verwoest ([117]).

Op 13 september, nadat het bruggehoofd rond Geel gekonsolideerd was, stak de 15de Infanteriedivisie bij Retie het Schelde-Maaskanaal over ([118]). Voor Montgomery was inmiddels het ogenblik aangebroken om met een grootscheepse luchtlandings- en landoperatie te beginnen. Maar ook ditmaal zouden de Geallieerden de gevechtskracht van hun tegenstanders onderschatten...

BESLUIT

Toen het idee om een rechtstreeks verbindingskanaal tussen Antwerpen en Luik te realizeren weer aan de oppervlakte kwam in de loop van de jaren 1920, zag ook de legertop het nut in van deze waterweg voor de defensieve organizatie van het land. Naast de politieke en de voor de hand liggende ekonomische argumenten, werd door de militaire vertegenwoordigers in de diverse kommissies eveneens het strategische belang beklemtoond. De herinnering aan de Duitse inval in 1914 was nog levendig aanwezig. Tijdens het interbellum werd Duitsland bovendien nog steeds als de potentiële agressor beschouwd. Enkel een nieuw verbindingskanaal zou eindelijk de vrees voor een inval langs het noordoosten adekwaat beantwoorden. Nadat het licht op groen werd gezet voor de aanleg, streefde het ministerie van Landsverdediging dan ook een samenwerking na met Openbare Werken om het Albertkanaal tot een defensieve stelling uit te bouwen. Vast staat ook dat deze invloed meespeelde bij de trajektkeuze langs de oostgrens.

Ondanks de tegenstrijdige defensievisies, bleef men tijdens de aanleg in de loop van de jaren 1930 ijverig doorwerken aan de militaire uitbouw. Bunkers werden opgericht en de bruggen ondermijnd. Een overheersing

(117) J. BUSSELS, *op.cit.*, p. 109-129 — W. JACOBS, *op.cit.*, II, p. 47.
(118) De 15de Infanteriedivisie had de 50ste Infanteriedivisie op 12 september afgelost.

van de west- en zuidoevers op de overkant werd nagestreefd. Een zo snel mogelijke voltooiing van de werken werd vanuit strategisch oogpunt geëist. Bovendien werd als hoeksteen het fort van Eben-Emael opgericht. Kortom, het nieuwe verbindingskanaal werd samen met de Maas als een onmisbare schakel in de landsverdediging geïntegreerd. Eerst kreeg het de rol van weerstandsstelling toegewezen. Daarna werd het een dekkingsstelling die een bezetting van de buitenlandse steun aan de KW-linie zou mogelijk maken. Dat men zo vooraf een groot gedeelte van het grondgebied opgaf, was onvermijdelijk.

Bij het uitbreken van de oorlog was de legeruitrusting ver van gerealizeerd. Toch dacht men wat het Albertkanaal betrof de operaties met vertrouwen tegemoet te kunnen zien. De Duitsers lieten zich evenwel door de Albertkanaalstelling niet intimideren. Het Belgische leger diende bij de Duitse inval het kanaal dan ook vlugger te verlaten dan verwacht. Het technische en taktische surplus, gekoppeld aan de snelheid van uitvoering, van de Duitsers verraste dusdanig de verdedigers dat het kanaal zijn rol slechts gedurende twee dagen kon vervullen. De vlugge inname van het fort van Eben-Emael en het intakt veroveren van twee bruggen (Vroenhoven en Veldwezelt) bleken noodlottig. Ondanks de jarenlange voorbereiding en het beperkte front waar de aktiviteiten zich afspeelden, kwamen al vlug de talrijke gebreken van de Belgische defensie aan het licht. Deze psychologische klap voorspelde weinig goeds voor de verdere krijgsverrichtingen.

In september 1944 trokken de Duitse troepen zich noodgedwongen terug achter het Albertkanaal. Door de snelle Britse opmars diende de verdediging geïmprovizeerd te worden. De strijd speelde zich in tegenstelling tot mei 1940 af op een breed front, van Antwerpen tot Hasselt. Toch konden de Duitsers nog een week weerstaan aan de geallieerde druk. De manke voorbereiding speelde uiteindelijk dan toch parten, en tegen 12 september hadden de Duitse troepen zich achter het Schelde-Maaskanaal teruggetrokken.

Twee keer bleek de defensieve organizatie van het Albertkanaal minder te geven dan wat ervan werd verwacht. De moderne wijze van oorlogvoering gaf het slechts een betrekkelijke militaire betekenis. Zoals steeds bleek de aanvaller over belangrijke troeven te beschikken: de keuze van het ogenblik van de aanval gekombineerd aan technische, taktische en strategische verrassing. Dit speelde evenwel minder mee in september 1944, toen zowel aanvallers als verdedigers hun akties grotendeels dienden te improvizeren.